

УДК 811.161.2'282(477.86)

ЛЕКСИКА СЕЛА СТРИГАНЦІ ЯК ОБ'ЄКТ ЛЕКСИКОГРАФІЧНОГО ОПРАЦЮВАННЯ. Г. П (ГНАТ – ГОРІШНИЦІ)

Любов Остап, Роман Остап

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра слов'янської філології,
вул. Університетська, 1/324, 79000, Львів, Україна,
тел.: (032) 239 47 70*

Запропоновано нові підходи до лексикографічного опрацювання лексики сучасного мовлення мешканців одного села. Разом із апелювальною лексикою у словник уведено й оніми. Окрім фразеологізмів, подано також узвичаєні вислови.

Ключові слова: діалектологія, лексикографія, фразеологія, діалектне мовлення, говірка, лексема, село Стриганці.

Метою статті є лексикографічне опрацювання лексики сучасного мовлення мешканців одного села. Об'єктом дослідження обрано говірку села Стриганці Тисменицького (діалектне – *Тисменецького*) району Івано-Франківської області. У статті вміщуємо другу частину лексем, які починаються на літеру Г (ГНАТ – ГОРІШНИЦІ). Говірка міститься на південному заході наддністрянського діалекту. Село розташоване за 30 км від обласного центру – міста Івано-Франківська (якщо їхати через *Рошнів, Клубівці, Тисменицю*). Вважають, що воно засноване 1624 р. Село значиться на карті французького інженера-картографа Г. Левассера де Боплана з 1650 року. Сусіднє село *Рошнів* – набагато давніше, у писемних пам'ятках згадане з 1387 року. Із Стриганцями сусідять також села *Довге, Побережжя* (діалектне – *Побережжі*).

Структура словникової статті

Реєстрові слова подано великими літерами жирним шрифтом за українською абеткою. Після реєстрового слова у квадратних дужках наведено транскрипцію з обов'язковим позначенням наголосу та інших звукових особливостей лексеми. У мовленні стриганчан ненаголошений звук [e] звучить невиразно, часто наближаючись до [и] або [і]. Характерною особливістю говірки є те, що часто один і той самий мовець може вживати будь-яку із цих паралельних фонетичних форм. Тобто при вимові лексеми село 'вид населеного пункту' можливі такі фонетичні варіанти: село [се^ло], сило [си^ло], село [си^ло]. Із цієї ж причини, указуючи на середній рід у словникових статтях, присвячених прикметникам і дієприкметникам, указуємо (в ненаголошеній позиції) через скісну риску подвійну вимову, наприклад: "ГОЛОДНУВАТИЙ [голоднувати], -а, -е/-и, *прикм.* Який тривалий час трохи недоїдає; який не наїдається досита". Детальніше варіанти -е/-и не розшифровуємо, хоча треба враховувати, що, окрім указаних, можливі

ще проміжні варіанти: звук [е], наближений до [и], та звук [и], наближений до [е]. Знак наголосу у транскрипції ставимо перед наголошеним складом. Після квадратних дужок подано ремарки: для **іменника** – вказівка на закінчення родового відмінка однини, вказівка на рід (*ч., ж., с.*, при іменникові спільного роду – *сп. р.*); для **дієслова** – вказівка на частиномовну приналежність слова та на вид (*док., недок.*); для **прикметника** – вказівка на частиномовну приналежність. Прикметники подано у формі чоловічого роду, після того через коми вказано закінчення жіночого та середнього родів; для **інших частин мови** – вказівка на частиномовну приналежність. Якщо слово багатозначне, викладено всі відомі авторам значення лексеми. Ці значення відокремлено арабськими цифрами. Омоніми подано в окремих статтях із числовим позначенням індексу справа. Якщо ресстровим словом є вуличне прізвище, то у словниковій статті вказуємо основні похідні форми прізвищ членів сім'ї, не розписуючи детально усі можливі варіанти антропонімоформул, у яких можуть уживатися ці основні форми. Всі умовні скорочення подано окремим списком.

Умовні скорочення

виг. – вигук; **вл. н.** – власна назва; **в. ст.** – вищий ступінь; **вул.** – вуличне; **вульт.** – вульгарне; **дав.** – давальний відмінок; **див.** – дивись; **дит.** – із дитячого мовлення або мовлення дорослих до дитини; **дісприкм.** – дієприкметник; **дієсл.** – дієслово; **док.** – доконаний вид; **ж.** – жіночий рід; **жарт.** – жартівливе; **згруб.** – згрубіле; **зменш.-пестл.** – зменшувально-пестливе; **знач.** – значення; **ім.** – іменник; **інд.** – індивідуальне; **ірон.** – іронічне; **лайл.** – лайливе; **мік.** – мікологічне; **місц.** – місцевий відмінок; **мн.** – множина; **наз.** – називний відмінок; **недок.** – недоконаний вид; **нейтр.** – нейтральне, без конотації; **одн.** – однина; **ос.** – особа; **оф.** – офіційний варіант імені; **перев.** – переважно; **перен.** – переносне значення; **пестл.** – пестливе; **прикм.** – прикметник; **присл.** – прислівник; **род.** – родово; **розм.** – розмовний варіант імені; **с.** – середній рід; **ч.** – чоловічий рід; **◆** – фразеологічні одиниці; **■** – узвичаєні вислови.

Г

ГНАТ [гнат], **-а, ч.** Вл. н.: оф. варіант чол. імені **Гнат**. Уживається тільки в людей найстаршого покоління. Виходить з ужитку. Залишається лише у вуличних прізвиськах на зразок **Гнатиха** (жін.), **Стара Гнатиха** (жін.), **Іван Гнатів**, **Гнатишин** син, **Гнатова** невістка, (рід) **Гнатові**. Зберігається і в ідентифікаційних формулах представників наступних поколінь роду: (про внучку) **Марусі Івана Гнатового**.

ГНАТИ [гнати] *дієсл., недок.* **1.** Гнати. **2.** Гнати худобу пасти. **3.** Швидко йти або їхати; бігти; переміщуватися з великою швидкістю. **◆ гнати (пігнати), як кулі** – мчати дуже швидко, миттєво (з такою швидкістю, як куля): а) *Я гнов, як кулі, бо хтів всіти на автобус*; б) *Як впerezов його по плечих, то він гнов, як кулі. Див. це ГОНИТИ, ПІГНАТИ.*

ГНАТИСИ [гнатисі] *дієсл., недок.* **1.** (за ким) гнатися; доганяти когось. **2.** Мчати автомобілем на великій швидкості: *Він їхов ле гко, не гновсі.* **3. образно.** (куди) дуже швидко пересуватися; спішно пересуватися: *І я буду за тим аж такого світу гнатисі?* Див. це **ГОНИТИСИ, ПІГНАТИСИ.**

ГНИЛИЙ [гнилий], **-а, -е, прикм.** **1.** Гнилий, згнилий. **2. перен., згруб.** Лінивий: *Він гнилий, не хоче нічого робити.* **■ гнилий, як пес** – дуже лінивий.

ГНИТИ [г¹нити] дієсл., недок. Гнити: *Мандибурка вже запалилася і починає гнити.*

ГНІВАТИСІ [г¹н'іватис'і] дієсл., недок. Гніватися: *Позичу людям гроші – гризота, бо не хочут віддавати, не позичу – гризота, бо гніваюцьці.*

ГНІЙ [гн'ій], **гною**, ч. **1.** Гній: *Він вчора накидов пійть возів гно ю і натрудив собі руки.* **2.** перен., зруб. Прізвисько лінивої людини.

ГНОБИТИ [г¹нобити] дієсл., недок. Пригнічувати кого-небудь постійними вимогами і докорами.

ГНОЯНКА [гно'йанка], -и, ж. Гноївка.

ГНУТИ [г¹нути] дієсл., недок. **1.** Гнути. **2.** перен. Розповідати. **■ бандиги гнути, гнути бандиги** (кому або без додатка) – а) (розповідаючи анекдоти, жарти, нісенітниці, веселити товариство) жартувати, баляси точити: *А він заліз межі баби і гне їм бандиги* 'А він затесався у товариство жінок і баляси точить'; б) Розповідаючи кому-небудь якісь нісенітниці або щось несуттєве, не говорити основного, затаювати правду, обманювати: *Ти шо, йому вірши? Та він тобі гне бандиги;* **■ гнути хармана** (кому і без додатка) – обманювати за допомогою різних розповідей, брехати, хитрувати; **■ кавулі гнути; кавулі гнути** – розповідати щось веселе, жартівливе. *Див. ще ЗАГНУТИ, ЗІГНУТИ, ПОГНУТИ.*

ГНУТИСІ [г¹нутис'і] дієсл., недок. Гнутися. *Див. ще ЗАГНУТИСІ, ЗІГНУТИСІ, ПОГНУТИСІ, РОЗІГНУТИСІ.*

ГОБИЛЬ [г¹обиль], -і, ч. Вл. н.: інд. і род. вул. прізвисько. Дружина – **Гоблева, Гоблиха, Гобилька.** Дочка – **Гоблева.** Рід – **Гоблеві.**

ГОВ [гоў] виг. **1.** (для привернення уваги і знак зупинитися) Стій! Почекай!
2. Уживають, щоб перервати монолог співбесідника і висловити свій контраргумент.
3. Вигук, яким зупиняють корову.

ГОВ-ГОВ [гоў ~ гоў] виг. Уживають, щоб зупинити корову, якщо вона не зупинилася на вигук **ГОВ.**

ГОВКАНИ [гоўкан'і], -і, с. **1.** (про собаку) гавкання. **2.** перен., зруб. (про людину) сильний кашель, кашляння.

ГОВКАТИ [гоўкати], **ГАВКАТИ** [гаўкати] дієсл., недок., **ГОВКНУТИ** [гоўкнути], **ГАВКНУТИ** [гаўкнути] (одноразова дія) док. **1.** (про собак та деяких інших тварин) (видавати уривчасті звуки) гавкати: (діти про собаку) *Він не гавкає, він загніво всі.* **2.** (імітувати ці звуки) гавкати. **3.** перен. Сильно кашляти. **4.** перен., вульг., лайл. Уживається у значенні 'голосно говорити', 'кричати', 'сваритися', 'допомагати комусь сваритися' стосовно людини, яку зневажають: (під час сварки) *Ти чо тут гавкаєш?* *Див. ще НАГОВКАТИСІ, ПОГОВКАТИ, РОЗГОВКАТИСІ, РОЗГОВКУВАТИСІ.*

ГОВКНУТИ див. **ГОВКАТИ.**

ГОВОРИ-ГОВОРИ [гово'ри ~ гово'ри] вст. слово. Як-не-як; що б там не говорили: *Говори-говори, а тата варта би слухатисі.*

ГОВОРИТИ [гово'рити] дієсл., недок. **1.** (вести розмову з ким-небудь, вести діалог) говорити: – *А вони говоріт між собов по скайпу?* – *Та так. Як є файний інтернет.* **■ всі знаєм, як жием, лиш не вьсо говорим** – 'Всі знаємо про інтимні стосунки між чоловіком і дружиною, але це вголос не обговорюється, про це не говориться'; **■ говорили-балакали, потім сіли й заплакали** – багато говорили, а нічого не зробили.

2. (мовити, промовляти, вести монолог) говорити, казати. 3-тя ос. одн. – **говорит** ‘говорить’; 3-тя ос. мн. – **говоріт** ‘говорять’. **■ говори до гори** – те саме, що **говори до гори, а гора горює**; **■ говори до гори, а гора горює** – (про поведінку людини) так кажуть (часто з роздратуванням), коли хтось не хоче прислухатись до чийсь поради; **■ говорити (нагадувати, попереджувати) не раз і не два** – говорити (нагадувати, попереджувати) багато разів: *Я тобі говорила то не раз і не два, али ти не хоті в того слухати*; **■ говорити під руку** (кому) – говорити у той час, коли співрозмовник зайнятий пильною роботою (відповідно, він втрачає пильність і може або неякісно виконати роботу, або покалічитися і т. ін.): *Мій чоловік ду же не любить, коли йому говоріт під руку*; **■ говорити просто в очи** – нічого не втаювати, прямо висловлювати свою думку; **■ не говорити (не сказати) ні слова, ні півслова** – мовчати, не одзиватися: *А він не сказов ні слова, ні півслова ‘А він змовчав’*; **■ одно думаю, друге говору** – так кажуть, намагаючись виправдатися, у ситуації, коли мовець випадково сплутав що-небудь, помилився, наприклад, сплутав ім’я або по-батькові співрозмовника тощо.

3. Розповідати: *– І ти тако терпиш, аби вона на тебе таке виговорувала? – Та най говорит, язык костей не має. Див. ще ДОГОВОРИТИ, ДОГОВОРИТИСІ, НАГОВОРИТИ, НАГОВОРИТИСІ, НЕДОГОВОРИТИ, ПЕРЕГОВОРИТИ, ПОГОВОРИТИ, РОЗГОВОРИТИ, РОЗГОВОРИТИСІ.*

ГОДЕН [годе^н], -а, -е/-и, прикм. Який може, спроможний що-небудь робити, виконувати: *Я вже не годна в руках нічо нести.*

ГОДИНА [го^дина], -и, ж. **1.** (відрізок часу) година: *Вставай, вже дивїята година.*
2. Певна пора доби. **■ пізна година** – пізня вечірня пора доби: *Мушу йти додому, бо вже пізна година.* **3.** Час, пора. **■ дай мені чи сту годину** – дай мені спокій, не турбуй мене; **■ невитримана (невитриманна) година** – складна ситуація, яка триває довго і з часом стає нестерпною, яку важко, неможливо витримати, витерпіти; **■ скажена година нападає** (кого); **■ скажена година бересі** (кого) – неадекватна поведінка людини (дорослого чи дитини); буйна поведінка, надмірне і небезпечне бешкетування.

ГОДИННИК [го^динник], -а, ч. Годинник (перев. наручний). *Див. ще ДЗИГАРОК.*

ГОДИТИ [го^дити] дієсл., недок. (кому) догоджати.

ГОДИТИСІ [го^дитисі] дієсл., недок. **1.** (з ким) погоджуватися. **2.** Йти на мирову, миритися.

ГОДУВАТИ [го^дувати], **ГУДУВАТИ** [гудувати] дієсл., недок. **1.** (давати кому-небудь їжу) годувати. **2.** (утримувати кого-небудь) годувати. *Див. ще ВІДГОДУВАТИ, НАГОДУВАТИ, ПРОГОДУВАТИ.*

ГОЙДАНКА [го^данка], -и, ж. Дитяча гойдалка.

ГОЛИЙ [го^лий], -а, -е/-и, прикм. **1.** (без одягу, цілком роздягнений) голий. **2.** перен., інколи – нейтр., інколи – зруб. Бідний. **3.** перен. Який тимчасово не має грошей: *Я зараз без грошей, я зараз голий.* **■ виграти (доробитисі), як голий в терню** – (всупереч сподіванням щось заробити – зазнати втрат, збитків) втратити заробіток; **■ голий аж синий** – (який не має жодних матеріальних засобів для існування, жодних багатств) дуже бідний; **■ голі стіни** – нічого нема в хаті: *Та які в ме не багатства? Одні голі стіни*; **■ косити (скосити) на голу косу** – косити через неврожай пшеницю, жито, ячмінь і т. ін. як звичайну траву на корм худобі.

ГОЛИЙ-ГОЛІСІНЬКИЙ [голиі̃гол'іс'ін'киі] *прикм., ч., ГОЛА-ГОЛІСІНЬКА* [гола̃гол'іс'ін'ка] *прикм., ж., ГОЛЕ-ГОЛІСІНЬКЕ* [голе"̃гол'іс'ін'ке"] *прикм., с.* Уживається для підсилення значення слова **голий**: *Та які в мене зараз гроші? Стратив [тобто: 'витратив' – Авт.] всьо до копійки. Я зараз голій-голісінський.*

ГОЛІВОНЬКА [голівон'ка], **-и**, *ж.* (пестл. до **ГОЛОВА**) голівонька: (із пісні) *Не я п'яний, не я п'яний – голівонька п'яна, Відведи мі додомоньку, дівчино кохана.*

ГОЛІРУЧ [гол'іруч] *присл.* З голими руками (напр., у майці, без сорочки з рукавами). **Йти (іти, піти) голіруч** – (до кого) йти (іти, піти) в гості без подарунка: *Та як так? Я того таки не розумію. Вони пішли в гості голіруч.*

ГОЛОБИСЬКИ [голобис'ки] *присл.* У взутті на босу ногу; не маючи на ногах шкарпеток чи онуч: *Він пішов голобиськи.*

ГОЛОВА [голо'ва], **-и**, *ж.* **1.** (частина людського тіла) голова. **♦** (приказка) **За дурною головою нема ногам спокою** – 'через неправильні рішення, які приймає голова, страждають ноги, які мусять багато ходити (находитися)'; **♦** **бути з голови** (кому і без додатка) – будучи виконаним, не заважати виконанню подальших планів: *Та я йшла коло магазину. Якби м знала, то була би купила тобі олій, та й було би тобі то вже з голови*; **♦** **бути на чії сь голові** (що) – бути чіємось обов'язком, клопотом: а) мати певні обов'язки; б) мати певні клопоти: *То я нині сам пси нагодую, аби то вже не було на твої голові*; **♦** **в голові недобре** (кому) – він неадекватно себе поводить; він робить безглузді, необдумані вчинки: *Та їм в головах недобре*; **♦** **в голові сі перевертає (сі перевернуло, сі перекручує, сі перекрутило)** (кому) – а) під впливом несподіваного успіху (багатства і т. ін.) людина втрачає відчуття реальності і починає з погордою ставитися до інших людей; б) він здурів; **♦** **в голові шось бракує** є (кому) – він неадекватно себе поводить; **♦** **вилазити (вилізти, вілізти) на голову** (кому і без додатка) – поводити себе нахабно, розв'язно; **♦** **вікінути з голови** (кого, що) – і не думати (про кого, про що); назавжди забути (кого, що): а) *Ти собі ту дівку вікінь з голови! Я не позволю, аби ти з нив жинивсі*; б) *Ти собі то вікінь з голови*; **♦** **вкालічти на голову** – зруб. здуріти: *Ти чо кидайшисі камінім? Ти шо – вкालічів на голову? 'Ти чому кидашся камінням? Ти що – здурів?'*; **♦** **в него (в неї) в голові нема (бракує) клепки** – (про поведінку, дії людини, неадекватні ситуації, реальності) він дурний (вона дурна); **♦** **голова і два вуха** – незоторопна людина; недотепа; **♦** **голова туманіє, туманіє голова** (кому) – напружено щось обдумувати, шукаючи вихід із критичної ситуації: *Йому голова туманіє, де би дістати грошей*; **♦** **голова, як бовван** – голова, очманіла від великої кількості життєвих проблем, які важко вирішити; **♦** **давати (дати) голову на відріз (на відруб, на відсік)** – (уживається для запевнення когось у правдивості, правильності сказаного) бути впевненим у чомусь; **♦** **забивати (забити) голову** (кому чим і без додатка) – відволікати (відволікти) людину чимось другорядним від її основних думок, перешкоджаючи таким чином здійснювати основні наміри; **♦** **завертати голову** (кому чим і без додатка) – а) набридати кому-небудь своїми дрібничковими проханнями, справами і т. ін.; б) завдавати комусь клопотів; **♦** **завертати комусь голови** – те саме, що **завертати голову**; **♦** **задурити голову** (кому) – дезорієнтувати, обдурити за допомогою неправдивих розповідей, обіцянок: *Він задурив дівці го лову, тай бідне дівчиниско думає, що він з нив вженисі*; **♦** **зароїти собі в голові** – видумати, нафантазувати: *Вона зароїла*

собі в голові, що як він два рази відвів її з танців додому, то вже обов'язково з нив вженисі; **■ з голови** (кому і без додатка) – те саме, що **бути з голови**: *Здамо навесні екзамени, і – з голови!*; **■ йому сі в голові перекрутило** – (перев. про людину, яка, на думку оточення, втративши відчуття реальності, безпідставно починає з погордою ставитися до людей) він загордився, він став пихатим; **■ іти (йти, піти) на зломану голову** – (перев. зруб., під час сварки) пропадати (пропасти); **◆ корона з голови не впаде** (кому) – нічого не станеться, не принизить людину: *Та я можу і вібачитисі перед ним, мені корона з голови не впаде*; **■ лізти на голову** (кому і без додатка) – поводити себе нахабно; **■ (чим і без додатка) мастити собі голову** – а) самому думати над вирішенням своїх проблем: *Най вони сами мастит собі голову* 'Хай вони самі вирішують цю проблему'; б) переживати за щось, турбуватися; **■ мати багато на голові** – а) мати багато клопотів; мати багато справ, які треба вирішувати одночасно і в короткий термін; б) бути дуже зайнятою людиною; **■ мати голову** – бути розумним, кмітливим; **■ мати голову на плечих (на плечіх, на плечох)** – те саме, що **мати голову**; **■ мати дах над головою** – мати житло; мати захисток, пристановище. Протилежне – **не мати даху над головою**; **■ мати квадратну голову** – а) *жарт.* бути дуже розумним; б) *жарт.* годитися за своїми природними даними для розумової діяльності: *Та йому дуже легко вчитисі в школі. Він має квадратну голову*; **■ мати мухи в голові** – а) бути розумним, кмітливим; б) бути дивакуватим; **■ мати на голові** – бути змушеним обмірковувати або вирішувати важливу справу або кілька справ; **■ мені то в голові не вкладаєсі, мені то не вкладаєсі в голові** – (при здивуванні з чийогось безглузлого, нелогічного, на думку мовця, вчинку, дії і т. ін.) я того ніяк не можу зрозуміти; мені важко збагнути; мені важко повірити: *Мені то не вкладаєсі в голові, як він міг таку дурницю впороти*; **■ накрити голову** (кому) – те саме, що **накрити дівці голову**; **■ накрити дівці голову** – а) зруб. взяти дівчину заміж, одружитися: *Він накрив дівці голову, а вона сі не шінує*; б) зруб. взяти заміж дівчину, яка вже вагітна (також і в тому випадку, якщо дівчина вагітна від іншого хлопця); **■ накрити собі голову** – зруб. (про дівчину) вийти заміж; **■ на свою (мою, твою) голову** – (собі, мені, тобі на шкоду) на свою (мою, твою тощо) голову. Відповідає літературному виразу, за винятком наголосів займенників; **■ не брати тіжкого в руки, а дурного в голову** – не варто надриватися фізично і переживати через дурниці: *Та ти чо переживаси? Не бери тіжкого в руки, а дурного в голову*; **■ не брати собі до голови (що)** – (не думати про що-небудь, не перейматися чим-небудь) у голову не брати; **■ не в голові** (кому що) – не мати інтересу до чого-небудь; не мати можливості або часу займатися якою-небудь справою, виконувати якусь роботу і т. ін.: *Мені то не в голові, я маю пильнішу роботу*; **■ не забивай собі дурни м голову** – не звертай уваги на дурниці, не переймайся дурницями; **■ не знати, що йому збрєде (стрілит) в голову** – невідомо, що йому спаде на думку; невідомо, яка ідея виникне в його голові; **■ ніхто нікому не в голові** – всім байдуже, ніхто за нікого не переживає, не турбується, не дбає; **■ перевертатисі (перевернутисі) в голові** (кому) – *безос.* зазнавати змін у свідомості, системі цінностей, ставленні до людей і т. ін.; ставати пихатим; загордитися; втрачати відчуття реальності; **■ піти коміть (коміть) головою** – (впасти вниз головою, стрімголов, сторчголов) впасти коміть головою; **■ помикититисі в голові** (кому) – переплутати, сплутати; **■ розвід**

голови́ – полегшення; вдале вирішення якої-небудь справи; вдалий вихід зі скрутної ситуації: *Куплю собі пацьотко, і вже є розвід голові*; **слабий на голову** – а) психічно хворий; б) придуркуватий; **спокій голові** – справа завершена: *Ще раз посапаєм бульбу – і спокій голові*; **стрілити в голову** – (про думку) раптово з'явитися, виникнути; **сум голову побирає** – уживається для окреслення великої бідності, скрути, безвихідної ситуації або здивування від чієїсь дій, учинків, які виходять за рамки загальноприйнятих моральних правил; **товкти голови** (кому) – щось комусь настирливо втовкмачувати: (про п'яного) *Він бабі товк голови, товк*; **то мені не в голові** – то не мій клопіт; то справа, яка мене не стосується; **то не на мої голові** – то не мій клопіт; то не мої проблеми; **хоть кілок на голові теши** – про вперту людину: *Йому хоть кілок на голові теши, а він тьигни на своє – і всьо!* 'Як йому не доказуй, він все одно обстоєє свою думку!'; **хтось комусь в голові** – хтось за когось переживає, турбується, дбає; **числити (обчислювати, обчислити, рахувати, порахувати) в голові** – виконувати арифметичні дії в думках, не використовуючи рахівниці, калькулятора тощо; **як сніг на голову** – несподівано. **2.** (назва посади) голова. **3.** (назва обраної на певний час діяльності): *Він на тих зборах мусів бути головою.*

ГОЛОВАНІ [голо'ван'і], **-і, ж., зруб. або жарт.** **1.** Голова. **2. перен., образно.** Велика голова: Часто з самоіронією у тому випадку, коли мовець щось забув (якусь річ або щось зробити): *Ну, то й в мене й головани!* 'Ну, я й забудько!'

ГОЛОВНИЙ [голов'ній], **-а, -е, прикм.** Головний. / у знач. ім. **головне** – те, що найважливіше; найважливіша справа: *Та не переживай за ті оцінки! То не головне. Головне, шос поступила* [вступила в університет – Авт.].

ГОЛОД [го'лод], **-у, ч.** Голод: *В сорок другім році був великий голод. А пупому ше в сорок семім.* **морити голодом** (кого) – примушувати голодувати; **морити себе голодом** – примушувати себе голодувати, обмежувати себе в їжі.

ГОЛОДНИЙ [го'лодний], **-а, -е/-и, прикм.** **1.** Голодний. **2. перен.** Захланний, ненаситний (якому завжди замало грошей, багатства, почестей і т. ін.). **3.** Охоплений голодом; у якому панує голод. **як з голодного краю** – про людину, яка дуже голодна, жадібно і швидко їсть.

ГОЛОДНУВАТИЙ [голодну'ватий], **-а, -е/-и, прикм.** Який тривалий час трохи недоїдає, не наїдається досита.

ГОЛОДРАНЕЦЬ [го'лодране'ць], **-нці, ГОЛОДРАНЕЦЬ** [го'лодране'ць], **-нці, ГОЛОДРАНИЦЬ** [го'лодрани'ць], **-нці, ч.** **1.** Голодранець. **2.** Лайливе слово.

ГОЛОДУВАТИ [го'лоду'вати] дієсл., недок. Голодувати.

ГОЛОПУПЕНКО [го'лопупенко], **-а, сп. р.** **1.** Неоперене пташеня. **2. ірон., жарт.** або зневажл. Дуже молода особа.

ГОЛОС [го'лос], **-у, ч.** Голос. **не подавати голосу** – а) сидіти тихо; б) поводити себе дуже скромно.

ГОЛОСНИЙ [го'лосний], **-а, -е, прикм.** **1.** (який гучно лунає) голосний. **2.** (який має сильний, міцний голос) гучний, голосний: *Ваш бахур такий голосний.*

ГОЛОСНІШЕ [го'лосн'іше] присл. (більш голосно) голосніше.

ГОЛОСНІШИЙ [го'лосн'іший], **-а, -е/-и, прикм. в. ст.** (більш голосний) голосніший.

ГОЛОСНО [го'лосно] присл. Голосно. Див. ще **ЗАГОЛОСНО**.

ГОЛУБ¹ [ˈголубʲ], **-а**, ч. (назва птаха) голуб.

ГОЛУБ² [ˈголубʲ], **-а**, ч. Вл. н.: інд. і род. вул. прізвисько. Дружина – **Голубиха**, дочка, невістка – **Голубова**, син, зять – **Голубів**. Рід – **Голуби**.

ГОЛУБІНКА [голубʲінка], **-и**, ж., мк. (*Agaricus russuln.*). Голубінка. Наз. мн. **голубінки**.

ГОЛУБЦІ [ˈголубцʲі], **-бців**, мн., наз. одн. **ГОЛУБЕЦ** [ˈголубецʲ], **-бцьи/-бці**, ч. (назва другої страви, яка складається із начинки з рису і м'яса, картоплі та ін., загорнутої в капустяні листки і звареної в каструлі в рідині. Рідиною може бути підсолена вода, підсолена вода з додаванням олії або смальцю, підсолена вода з додаванням томатної пасти, кисле молоко тощо) голубці: *Колись у Склепарів в суботу все підміталосі подвірі і варилисї голубці* 'Колись у Склепарів у суботу завжди замітали подвір'я і варили голубці'. Співвідношення компонентів начинки традиційно таке: на 1 кг рису дають 0,5 кг смаженої (*пареної*) цибулі і 0,5 кг м'ясного фаршу: **■ весільні голубці** – голубці, які готують на весілля, співвідношення компонентів начинки у них таке: на 1 кг рису дають 1 кг цибулі (0,5 кг смаженої (*пареної*) і 0,5 кг сирої) і 1 кг м'ясного фаршу; **■ робити голубці** – а) готувати цю страву у домашніх умовах; б) допомагати готувати цю страву на весілля. Оскільки приготування голубців як весільної страви (їх треба наробити велику кількість) – трудомістке заняття, то за кілька днів до весілля для допомоги кухарці (спеціально найнятій за плату жінці) запрошують жінок-родичок і досвідчених жінок з найближчого оточення. Існує спеціальний вислів – **кликати** (тобто: запрошувати) **робити голубці**. Це дуже почесна функція, факт запрошення – привід для гордості (бо цим автоматично визнається, що жінка – добра господиня і вміє варити), про це потім згадують упродовж років. Якщо котрись жінку із родини не запросили (а вона на це сподівалася), то вона може навіть образитися. Після закінчення роботи і приготування страви запрошених жінок пригощають за спільним столом.

ГОЛЬБАН [ˈголʲбан], **-а**, ч. Вл. н.: інд. і род. вул. прізвисько. Дружина – **Гольбанка**. Рід – **Гольбани**.

ГОЛЯ-ПОЛЯ [ˈголʲаˈполʲа] *присудк. слово*. Хить-хить.

ГОМОРА: **Содом і Гомора** – **1.** Публічний, привселюдний сором. **2.** Твориться щось неймовірне.

ГОНИТИ [гонʲити] *дієсл., недок.* **1.** (кого) гнати. **■ гонити думками** – постійно думати (про що); **■ гонити пасти** – гонити худобу на пасовисько; **■ гонити самогонку** – гнати самогонку; **■ гонити худобу** – гонити корів на пасовисько; **■ думка думку гонит** – напружено і тривалий час над чимось роздумувати. **2.** Проганяти. **3.** Дуже швидко пересуватися, бігти; **■ гоніт додому** – гайда додому: *Дали вам випити і закусити? Гоніт додому, нема чого там засиджуватисі. Див. ще ГНАТИ.*

ГОНИТИСІ [гонʲитисʲі] *дієсл., недок.* **1.** (за ким) ганятися. **2.** (про самиць ссавців) перебувати у періоді статевої активності. **3. перен., зруб.** (без додатка) (про жінок) намагатися знайти сексуального партнера. *Див. ще ГНАТИСІ.*

ГОНІ [гонʲі], **-і**, ж., *перев. зруб.* Жінка, яка падка на інтимні стосунки з іншими чоловіками.

ГОНІР [гонʲір], **-нору**, ч. Гонор.

ГОНОМ [гоном] **1.** присл. Дуже швидко. **2.** виг. Уживають, щоб прискіпити кого-небудь: *Гоном! Гоном! Бо не встиг на автобус.*

ГОНОРОВИЙ [гоно'ровий], **-а, -е/-и, прикм.** **1.** Який має власну гідність; поважний, сповнений честі: (приповідка) *Втікані не гоноро ве, але пожитошне, бо не дістанеш 'Утікання не є почесною справою, але корисне тим, що не відлупцюють'.* **2.** Який любить, щоб йому віддавали шану; славолюбний; чванливий, пихатий.

ГОНОРОВО [гоно'рово] присл. **1.** Почесно: *То вже не гонорово.* **2.** Достойно. **3.** Урочисто.

ГОНОРУВАТИСІ [гонору'ватис'і] дієсл., недок. Ставати зарозумілим; задаватися: (незаможна жінка до багатшої і більш освіченої родички) *А ти сі гоноруєш, бо ти – пані!*

ГО-О-О-В [гоооў] виг. (голосний вимовляється більш протяжно, щоб привернути більше уваги). Те саме, що **ГОВ**.

ГОПКА [гопка], **-и, ч.** Вл. н.: вул. прізвисько. Дружина – **Гопкова**. Рід – **Гопкові**.

ГОРА¹ [го'ра], **-и, ж.** Гора. **■ говори до гори** див. **ГОВОРИТИ**; **■ говори до гори, а гора горов** див. **ГОВОРИТИ**; **■ Довська Гора** – мікрооронім: назва гори, розташованої на території сусіднього с. Довгого (продовження гори, яка у Стриганцях називається Стінка). Так називають цю гору (**Довська Гора**) мешканці села Стриганці; **■ йти горов** (над ким або без додатка) – командувати кимось, верховодити над кимось; **■ Марампільська Гора** – мікрооронім: назва гори, розташованої на території с. Маріямпіль, що знаходиться на лівому березі Дністра. Так називають цю гору мешканці села Стриганці; **■ на Горі** – на плато гір, які півколом оточують село і де знаходяться найродючіші землі. Тепер, коли розвалився місцевий колгосп, селяни мають по кілька наділів (паїв), один із яких може бути на горі, інший – у долині. У тих випадках, коли у розмові не потрібно уточнювати місце розташування земельної ділянки, то в розмові послуговуються узагальнюючим висловом – *на Горі* і *на Долині*: *Я сего року бульбу посадив на Горі* або *Я сего року на Долині посіяв лише бураки.*

ГОРА² [го'ра] у знач. присл. Не більше; масимально, максимум: *Тим помідорам ціна: дві гривні – гора.*

ГОРБ¹ [горб], **-а, ч.** (підвищення на місцевості) горб: *Там було дороге поле: чи води, чи не води, все родило, бо на горбі.* ♦ Приказка: **Як маєш хліб в торбі, сідаєш на горбі** – а) букв. 'Як маєш що з'їсти, почуваш себе впевнено (не соромно їсти і перед людьми, не ховаючись)'; б) перен. 'Людина відчуває себе впевнено, якщо має що-небудь своє, власне'. **■ Середній Горб**, (род. – **Середного Горба**) – мікрооронім: власна назва гори, розташованої на території Стриганець.

ГОРБ² [горб], **-а, ч.** (у людини) горб.

ГОРБАТИЙ¹ [гор'батиї], **-а, -е/-и, прикм.** горбатий.

ГОРБАТИЙ² [гор'батиї] прикм. у знач. ім. Вл. н.: інд. вул. прізвисько, надане за особливостями ходи людини, яка ходила сутулячись.

ГОРБИК [горбик], **-а, ч.** Зменш. до **ГОРБ**¹.

ГОРБИСТИЙ [гор'бистий], **-а, -е/-и, прикм.** (про рельєф місцевості) горбистий.

ГОРБИТИСІ [горбитис'і] дієсл., недок. Ходити або сидіти сутулячись.

ГОРБОВЕНЬКІ [горбо'вен'к'і], **-ньюк, мн.** Вл. н.: мікротопонім – назва поля. *Місц.* – (на) **Горбовеньках**.

ГОРБОВІ [горбо|в'і], **-вих**, *мн.* Вл. н.: мікротопонім – назва поля. *Місц.–* (на) **Горбових.**

ГОРБОК [гор|бок], **-бка**, *ч.* Зменш.-пестл. до **ГОРБ**¹.

ГОРБОЧОК [гор|бочок], **-чка**, *ч.* Зменш.-пестл. до **ГОРБОК**.

ГОРЄЧИЙ [го|р'є"чий], **-а**, **-е/-и**, **ГОРЬИЧИЙ** [го|р'и"чий], **-а**, **-е/-и**, *прикм.*

1. Гарячий: (про страву) *То не горьичи, а добре тепле.* ■ **попадати (попасти) під горєчу (горьичу) руку** (кому) – наражуватися на небезпеку бути покараним (інколи безпідставно): (мати до маленької дівчинки, яка бешкетує) *Ти хочеш попасти під горєчу руку мені?* **2.** *перен.* (про людину) який має запальний характер.

ГОРЄЧКА [го|р'є"чка], **-и**, **ГОРЬИЧКА** [го|р'и"чка], **-и**. **1.** *ж.* Висока температура, жар (у людини): *Та ти маєш горьичку! Ти так сі в теплиці коло капусти заріхтувала.* **2.** *ч., ж., перен.* Прізвисько людини із запальним, нервовим характером. **3.** *ч., ж., перен.* Прізвисько людини, яка приймає необдумані рішення.

ГОРІВЕГА [гор|і'вега], **-и**, *ж.* **1.** Згруб. до **ГОРІВКА**: *Він лише би ту горівєгу джльютанив.* **2.** Дуже міцна горілка.

ГОРІВКА [го|р'іўка], **-и**, *ж.* Горілка: *Вони будуть робити висільи в місті, в кафе. Своє лише дадут – горівку і солодке.*

ГОРІДЧИК *див.* **ГОРОДЧИК**.

ГОРІЛИЦЬ [гор|і'лиц''] *присл.* Обличчям догори.

ГОРІТИ [го|р'іти] *дієсл., недок.* Горіти. ■ **як мокре горит** – повільно щось робити; повільно щось відбувається: *То всьо йде, як мокре горит* 'Справа просувається дуже повільно'.

ГОРІХ [гор'іх]. **-а**, *ч.* **1.** (назва дерева) горіх. **2.** (назва плода) горіх. *Наз. мн. горіхи.* Різновид плодів: **звичайні горіхи**, **чорні горіхи**. Останні мають чорнішу, ніж звичайні горіхи, шкаралупу (*шкаралупину*). ■ **волоський (волоский) горіх** – (південне горіхове дерево; плід такого дерева) волоський горіх.

ГОРІХОВИЙ [го|р'іховий], **-а**, **-е/-и**, *прикм.* Який стосується горіха (дерева) або його плодів.

ГОРІЧ [го|р'іч], **-и**, *ж.* Гарячій.

ГОРІЧЕ [го|р'іче] *присл.* Гаряче: *Мені горіче в лице* [від сильної спеки і палючого сонця – Авт.].

ГОРІЧИНЬКИЙ [гор'ічин'кий], **-а**, **-е/-и**, *прикм.* (зменш.-пестл. до **горєчий**) гаряченький.

ГОРІШНИЙ [го|р'ішний], **-а**, **-е/-и**, *прикм.* Верхній: *Той банічечок – на горішні полиці.*

ГОРІШНИЦІ [го|р'ішниц'і], **-і**, *ж., бот.* (*Trifolium agrririum*). Біла конюшина.

Стаття надійшла до редакції 11.10. 2011
доопрацьована 22. 11. 2011
прийнята до друку 10. 01. 2012

**LEXIS OF STRYHANTSI VILLAGE AS ОБ'ЄКТ OF LEXICOGRAPHICAL
PROCESSING. H/Г. II (ГНАТ - ГОРІШНИЦІ)**

Lyubov Ostash, Roman Ostash

*The Ivan Franko National University of Lviv,
The Department of Slavic philology,
Universytets'ka str., 1/324, 79000, Lviv, Ukraine,
phone: (032) 239 47 70*

New approaches to lexicographical processing of modern speech lexis of residents of a separate village are suggested in the article. Onyms along with appellative lexis are introduced into the vocabulary. Common phrases are also presented in addition to idioms.

Key words: dialectology, lexicography, phraseology, dialectal speech, dialect, the village of Stryhantsi.

**ЛЕКСИКА СЕЛА СТРИГАНЦЫ КАК ОБЪЕКТ ЛЕКСИКОГРАФИЧЕСКОЙ
ОБРАБОТКИ. Г. II (ГНАТ – ГОРІШНИЦІ)**

Любовь Осташ, Роман Осташ

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
кафедра славянской филологии,
ул. Университетская, 1/324, 79000, Львов, Украина,
тел.: (032) 239 47 70*

Предложено новые подходы к лексикографической обработке лексики современной речи жителей одного села. Наряду с апеллятивной лексикой в словарь введено онимы. Кроме фразеологизмов, помещаем также обиходные изречения.

Ключевые слова: диалектология, лексикография, фразеология, диалектная речь, говор, лексема, село Стриганцы.